

JULIAN JAROSZEWSKI

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie  
ORCID 0000-0002-0224-7475

## RUCH SPORTOWY W POLICJI PAŃSTWOWEJ W POWIECIE KALISKIM W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

Podstawowym celem powołanej 24 lipca 1919 roku Policji Państwowej (P. P.) była ochrona bezpieczeństwa, spokoju i porządku publicznego. Służba w szeregach P. P. wiązała się z dużym obciążeniem psychicznym, jak i fizycznym. Aby sprostać wymogom służby, ważna była selekcja kandydatów do Policji Państwowej. W artykule 26 ustawy o Policji Państwowej z 1919 r. jednym z warunków przyjęcia w szeregi policji była „zdrowa i silna budowa ciała oraz wzrost odpowiedni”<sup>1</sup>. W szkołach policyjnych, komendach i komisariatach uczestniczyli w zajęciach szkoleniowych m.in. z wychowania fizycznego. W czasie wolnym rozwijali swoje zamiłowania sportowe w cywilnych i policyjnych klubach sportowych. Uzyskane umiejętności oraz sprawność fizyczna umożliwiały im właściwe i bezpieczne wykonywanie obowiązków służbowych. W literaturze przedmiotu problematyka wychowania fizycznego i sportu w środowisku Policji Państwowej w Polsce oraz poszczególnych regionów była podejmowana<sup>2</sup>. Problematyka aktywności ruchowej kaliskich funkcjonariuszy policji państwowej nie doczekała się szerszego opracowania. Informacje zawarte w publikacjach dotyczących dziejów Policji Państwowej na ziemi kaliskiej<sup>3</sup> wymagają szerszego omówienia, a czasami wręcz sprostowania. Ramy artykułu wymuszają na autorze ograniczenie się tylko do ukazania ruchu sportowego. Przedstawienie wszystkich form ruchowych (wychowanie fizyczne, turystyka, rekreacja oraz rehabilitacja) wymaga większej publikacji. Artykuł niniejszy może być pretekstem do podjęcia prac nad monografią.

<sup>1</sup> Dziennik Praw Państwa Polskiego 1919, nr 61, poz. 363, *Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej*. Art. 2, Art. 26, pkt. 4, s. 639.

<sup>2</sup> J. Dworzecki, *Sport w Policji Państwowej II RP na przykładzie działalności Policyjnego Klubu Sportowego Katowice przy Głównej Komendzie Policji Województwa Śląskiego w Katowicach 1924-1939*, „Policja” 2006, nr 2, s. 118-131; J. Dworzecki *Kluby Sportowe Policji Państwowej w okresie II Rzeczypospolitej*, „TeKa Komisji Historycznej” 2006, Vol. III, s. 222-232; B. Sprengel, *Sport w Policji Państwowej w Płocku*, „Notatki Płockie” 2003, 48/3-196, s. 29-33; S. Kozdrowski, *Wychowanie fizyczne w Policji Państwowej województwa śląskiego (1922-1939). Wybrane zagadnienia*, „Zagadnienia Społeczne” 2014, Nr 1, s. 207-229; M. Nowak, *The Face of Sport in the Polish State Police in the Interwar Period*, „Internal Security” 2019, Special Issue, s. 91-100.

<sup>3</sup> K. Bedyński, *Z dziejów policji państwowej na ziemi kaliskiej 1918-1944*, Kalisz 1994 r.; *Z dziejów państwowej policji w Kaliszu 1918-1944 (1956)*, „Rocznik Kaliski”, T. XLV, Kalisz 2019; G. Waliś, *Kaliska Policja i policjanci w okresie II Rzeczypospolitej*, Kalisz 2019.

## RUCH SPORTOWY W POLICJI PAŃSTWOWEJ W POLSCE

Od 1920 r. na łamach prasy resortowej poruszano tematykę sportu wśród policjantów. Autorzy zgodnie zauważali utylitarny charakter zajęć ruchowych. Obok prozdrowotnego oddziaływania (fizycznego i psychicznego), sport miał kształcić użyteczne w czasie służby cechy motoryczne i charakteru<sup>4</sup>. Postulowano za powołaniem na wzór akademickich lub wojskowych, policyjnych klubów sportowych zrzeszających funkcjonariuszy policji<sup>5</sup>. Umieszczone w strukturach cywilnych związków sportowych integrowałyby policjantów ze społeczeństwem<sup>6</sup>. Postulaty tworzenia klubów i stowarzyszeń sportowych doczekały się realizacji po 1924 r. Zainicjował je Policyjny Klub Sportowy (PKS) przy Komendzie Powiatowej w Katowicach<sup>7</sup>. Jednak działalność sportowa policjantów toczyła się głównie w Stowarzyszeniach Kulturalno-Oświatowych lub Kołach Sportowych Rodzin Policyjnych<sup>8</sup>. Do 1926 r. powołano 14 PKS, zrzeszających 1162 członków<sup>9</sup>. Wzrost do 55 klubów (6518 członków) nastąpił w 1927 r. i był reakcją na Rozkaz nr 338 z 1926 r. Komendanta Głównego P. P. Mariana Borzęckiego wystosowany po I Zawodach Sportowych Korpusu Policji Państwowej (1926 r.)<sup>10</sup>. Trudno jest ustalić liczbę PKS w II Rzeczypospolitej. Procesowi powstawania jednych klubów towarzyszyła likwidacja innych. W 1929 r. funkcjonowało 105 PKS (10 000 członków)<sup>11</sup>, w 1931 r. stan PKS szacowano na 154 (12 000 członków)<sup>12</sup>. Zastrzeżenia autora budzą dane przytoczone przez Jacka Dworzeckiego (73 PKS). Pochodzą z różnych lat (1926-1937)<sup>13</sup>. Zweryfikować należałoby także przynależność PKS do okręgów, np. PKS z Kalisza, Koła, Konina czy Turku. Podporządkowywanie ich w 1937 r. okręgowi poznańskiemu jest błędem. Nastąpiło to po 1 kwietnia 1938 r.<sup>14</sup>. Pod koniec lat dwudziestych XX wieku Komenda Główna P. P. dążyła do ujednoczenia policyjnego ruchu sportowego. W 1928 r. wprowadzono wzór stroju sportowego zawodników PKS<sup>15</sup>. W 1929 r. powrócono do koncepcji z 1921 r. powołania Policyjnego Związku Sportowego oraz prowadzono prace nad wzorcowym statutem PKS<sup>16</sup>. Kryzys gospodarczy lat 30 XX w. uniemożliwił realizację planów. Powrócono do nich w II połowie lat trzydziestych. Rozkaz nr 702 Komendanta Głównego P. P. two-

<sup>4</sup> „Na Posterunku” 1920, nr 4, s. 58; „Gazeta Policji Państwowej” 1921, nr 52, s. 811

<sup>5</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1922, nr 32, s. 487.

<sup>6</sup> Tamże, 1923, nr 37, s. 642; 1923, nr 38, s. 662.

<sup>7</sup> *Kalendarzyk Policji Województwa Śląskiego 1934*, s. 293.

<sup>8</sup> „Goniec Kaliski” 1924, nr 42, s. 3; „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1924, nr 11, s. 121; 22.03.1924, nr 12, s. 241; 1924, nr 27, s. 563.

<sup>9</sup> „Na Posterunku” 1929, nr 19, s. 292.

<sup>10</sup> Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN) w Warszawie, Komenda Główna Policji Państwowej w Warszawie, (dalej: KGPP), sygn. 8, k. 150.

<sup>11</sup> „Stadion” 1929, nr 36, s. 2.

<sup>12</sup> „Na Posterunku” 1932, nr 5, s. 75.

<sup>13</sup> J. Dworzecki, *Kluby sportowe policji państwowej w okresie II Rzeczypospolitej*, „Teki Komisji Historycznej” PAN Oddział Lublin, 2006, s. 222-232; *Sport w szeregach Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Naukowo-Metodyczny. Edukacja dla Bezpieczeństwa, 2010, nr 4, s. 128-125.

<sup>14</sup> Archiwum Państwowe w Łodzi (dalej: APŁ), Komenda Wojewódzka Policji Państwowej (dalej: KWPP) w Łodzi, sygn. 22, k. 17.

<sup>15</sup> „Na Posterunku” 1928, nr 32, s. brak.

<sup>16</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1929, nr 23, s. 849; „Na Posterunku” 1929, nr 46, s. 725.

rzył Referat Wychowania Fizycznego<sup>17</sup>. Odpowiedzialny za ujednoczenie statutów PKS, wspomaganie pracy PKS, kontakty z Państwowym Urzędem Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego (PUWFiPW) oraz cywilnymi klubami<sup>18</sup>. Stworzony projekt organizacyjny wychowania fizycznego policji<sup>19</sup>, przewidywał szkolenie instruktorów sportu dla PKS, opracowanie programów i wytycznych pracy sportowej w jednostkach, wprowadzenie obowiązkowego wieloboju sportowego, powołanie Związku Policyjnych Klubów Sportowych oraz organizację okręgowych i centralnych mistrzostw policji. Szkolenia kadry instruktorskiej wspomagały: PUWFiPW, Centralny Instytut Wychowania Fizycznego w Warszawie, Okręgowy Ośrodek Wychowania Fizycznego oraz szkolenia na obozach letnich<sup>20</sup>. Niepowodzeniem po 1934 r. zakończyła się próba reaktywacji ogólnopolskich zawodów P. P. Szczególny nacisk położono na rozwój wieloboju sportowego<sup>21</sup>. Zawody traktowano jak święto sportu policyjnego. Wyniki ze zmagania zamieszczała prasa resortowa oraz regionalna. W „Na Posterunku” miesięczny kalendarz zawodów i imprez sportowych informował o zawodach sportowych z udziałem PKS<sup>22</sup>. W 1938 r. Komendant Główny P. P. gen. Kordian Zamorski Rozkazem nr 743 normował wszelkie sprawy związane z wychowaniem fizycznym oraz sportem. W komendach wojewódzkich powołano kierowników wychowania fizycznego, wprowadzono obowiązkowy program wychowania fizycznego, corocznie rozgrywano wielobój policyjny oraz komendanci wojewódzcy corocznie zdawali raport z pracy w wychowaniu fizycznym. Prowadzenie ćwiczeń fizycznych, programy dla wszystkich rodzajów jednostek i oddziałów regulowała specjalna instrukcja (P. S. Wyszcz.3a/1938) „Wychowanie fizyczne w Policji”. Pracę sportową powierzono PKS przy komendach wojewódzkich i powiatowych, mniejsze jednostki tworzyły filie PKS – Koła Sportowe<sup>23</sup>. Komendanci wojewódzcy powoływali „opiekunów sportowych”<sup>24</sup>, którzy koordynowali pracę sportową w danym wydziale, jednostce.

Zauważając korzyści płynące z uczestnictwa policjantów w ruchu sportowym, Komenda Główna P. P. postanowiła jesienią 1926 r. przeprowadzić ogólnopolskie zawody lekkoatletyczne. Zawody zapowiadał okólnik nr 1363 z 1926 r. Komendanta Głównego P. P.<sup>25</sup> Zmagania centralne poprzedzały eliminacje wojewódzkie. 16-18 października 1926 r. rozegrano I Zawody Sportowe Policji Państwowej. Zawodom nadano wysoką rangę, na trybunach zasiadli m.in. Prezydent Rzeczypospolitej Ignacy Mościcki i Minister Spraw Wewnętrznych gen. Felicjan Sławoj Składkowski oraz Komendant Główny P. P. Marian Borzęcki. Do rywalizacji stanęło 62 zawodników z województw: warszawskiego, łódzkiego, kieleckiego, białostockiego, lwowskiego, tarnopolskiego, stanisławowskiego, wołyńskiego, wileńskiego, śląskiego oraz z m. st. Warszawy<sup>26</sup>. Mistrzostwa zainauguowały

<sup>17</sup> AAN, KGPP, sygn. 18, k. 77.

<sup>18</sup> „Przegląd Policyjny” 1936, nr 4, s. 337.

<sup>19</sup> M. Woźniak, *Modernizacja Policji w Polsce 1935-1939*, „Dzieje Najnowsze”, 1997, t. 29, z. 3, s. 71.

<sup>20</sup> „Przegląd Policyjny” 1937, nr 4, s. 293; 1938, nr 2, s. 136; 1938, nr 5, s. 387; 1939, nr 2, s. 227; „Na Posterunku” 1937, nr 39, s. 924; 1939, nr 21, s. 497.

<sup>21</sup> „Nasze życie” 1938, nr 7, s. 3.

<sup>22</sup> „Na Posterunku” 1939, nr 18, s. 423.

<sup>23</sup> AAN w Warszawie, KGPP w Warszawie, sygn. 20, k. 22.

<sup>24</sup> Tamże, sygn. 1030, k. 406.

<sup>25</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1926, nr 30, s. 493.

<sup>26</sup> AAN, KGPP, sygn. 8, k. 150.

mecze piłkarskie. Rywalami PKS Katowice i drużyny Inspektoratu P. P. m. st. Warszawy były dwie drużyny harcerskie „Varsovii”. Mecze zakończyły się porażką drużyn policyjnych<sup>27</sup>. Zmagania lekkoatletyczne na bieżniach Agrykoli przeprowadzono w 10 konkurencjach: bieg na 100 m, 3 km na przełaj, chód 5 km z obciążeniem (plecak, umundurowanie, broń służbowa), skok wzwyż i w dal, rzut oszczepem, granatem, dyskiem, pchnięcie kulą oraz skok o tyczce<sup>28</sup>. Zawody zdominowali gospodarze, wygrywając klasyfikację ogólną<sup>29</sup>. Do 1929 r. trzykrotnie Komenda Główna P. P. organizowała ogólnopolskie zawody sportowe Policji Państwowej w Warszawie (1927 i 1928)<sup>30</sup> oraz w Katowicach (1929 r.)<sup>31</sup>. Najlepszymi policyjnymi drużynami zawodów były: 1927 r. – m. st. Warszawa, 1928 r. – Lwów, 1929 r. – Śląsk. Analiza osiągniętych wyników zawodów centralnych z lat 1926-1929 wskazuje na wzrastający poziom wyszkolenia sportowego policjantów. Zmniejszeniu uległ dystans do cywilnego sportu. Choć różnica była nadal zauważalna, to w niektórych dyscyplinach rezultaty policjantów należały do najlepszych w Polsce. Na przykład w 1929 r. podczas Mistrzostw Polski w lekkiej atletyce w skoku wzwyż E. Trojanowski (Akademicki Zespół Sportowy Warszawa) ustanowił rekord Polski wynikiem 1,705, wynik ten był lepszy zaledwie o 0,05 cm od rezultatu przod. Lokajskiego (PKS m. st. Warszawa) z zawodów ogólnopolskich w Katowicach (1929 r.)<sup>32</sup>. W latach 1930-1933 kryzys gospodarczy i szczupłość środków finansowych uniemożliwiło rozegranie zawodów centralnych. Podjęte starania w 1934 r. z powodu katastrofalnej powodzi południowo-zachodnich rejonów Polski zaniechano<sup>33</sup>. Ruch sportowy w środowisku P. P. rozwijał się dwukierunkowo poprzez rywalizację w zawodach policyjnych oraz w systemie sportu cywilnego. Prezentowany poziom sportowy umożliwiał walkę o tytuły mistrzów okręgu i Polski. Najlepsi z nich reprezentowali barwy polskie w zmaganiach międzynarodowych. Jako pierwszy z korpusu policji państwowej zaszczytu tego dostąpił przod. Wacław Okulicz-Kozaryn. W Igrzyskach VIII Olimpiady w Paryżu (1924 r.) reprezentował Polskę w zapasach (VII m)<sup>34</sup>. Kolejnymi byli szermierze: Antoni Sobik, Teodor Zaczyk, Rajmund Karwicky (Igrzyska XI Olimpiady w Berlinie, 1936 rok. Najwyższą VII lokatę wywalczył Antoni Sobik). Antoni Sobik w Mistrzostwach Europy w Budapeszcie (1934 r.), sklasyfikowany został na IV miejsce w szpadzie<sup>35</sup>. W boksie najwyższy poziom sportowy demonstrowali pięściarze z PKS Katowice. Najbardziej utytułowanym był Stanisław Piłat. Jako pięściarz PKS Katowice reprezentował barwy narodowe w Mistrzostwach Europy w Mediolanie (1937 r.), Dublinie (1939 r.)<sup>36</sup>. Na krajowych arenach największe sukcesy odnosili lekkoatleci, bokserzy, zapaśnicy i szermierze. Wywalczyli oni łącznie 50 medali

<sup>27</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1926, nr 43, s. 1; „Echo Warszawskie” 1926, nr 264, s. 8; „Przegląd Sportowy” 1926, nr 42, s. 6.

<sup>28</sup> „Policja 997” 2016, grudzień, wydanie specjalne nr 7, s. 6.

<sup>29</sup> AAN, KGPP, sygn. 8, k. 150.

<sup>30</sup> „Stadion” 1927, nr 37, s. 9; „Na Posterunku” 1927, nr 22, s. strona tytułowa; 1928, nr 38, s. 600.

<sup>31</sup> AAN w Warszawie, KGPP w Warszawie, sygn. 11, k. 36.

<sup>32</sup> „Przegląd Sportowy” 1929, nr 39, s. 1.

<sup>33</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1934, nr 10, s. 340; 1934, nr 12, s. 405; 1934, nr 15, s. 503.

<sup>34</sup> Tamże, 1924, nr 31, s. 656.

<sup>35</sup> M. Łuczak, *Szermierka w Polsce 1918-1945*, Poznań 2016, s. 136.

<sup>36</sup> *Polski Komitet Olimpijski: Stanisław Piłat – sylwetka w portalu www.olimpijski.pl* (pol.). www.olimpijski.pl. [dostęp: 2020-09-08].

mistrzostw Polski, w tym 18 złotych. Najwięcej 19 medali zdobyli szermierz (6 złotych)<sup>37</sup>. 12 medali mistrzostw Polski uzyskali zapaśnicy (6 złotych)<sup>38</sup>, a bokserzy 10 medali (5 złotych). Najwięcej, bo aż 4 zdobył Stanisław Piłat. Dwukrotnie drużyna PKS Katowice zdobyła tytuł drużynowego wicemistrza Polski (1932, 1933 r.)<sup>39</sup>. Lekkoatleci zdobyli 9 medali mistrzostw Polski, dwukrotnym złotym medalistą mistrzostw Polski był Stefan Sikorski (sztafeta 6 x 50 m, bieg na 50 m)<sup>40</sup>. W grach zespołowych brak było podobnych sukcesów. Najwyższy poziom sportowy reprezentowali piłkarze PKS Łuck. W latach 1935, 1936 i 1938 walczyli o wejście do ligi, niestety bez sukcesów<sup>41</sup>.

Wrzesień 1939 roku wstrzymał wszelką oficjalną działalność kulturalną społeczeństwa polskiego i żydowskiego. Dotyczyło to także ruchu sportowego. Obiekty sportowe pozostały otwarte tylko dla ludności niemieckiej.

## ORGANIZACJA RUCHU SPORTOWEGO W KALISZU I POWIECIE KALISKIM

Pierwsze wzmianki o sportowej aktywności policjantów z Kalisza pochodzą z początku lat dwudziestych XX wieku. W listopadzie 1922 r. z inicjatywy Komendanta Powiatowego P. P. w Kaliszu komisarza Antoniego Wesołowskiego powołano do życia Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe. Przewodniczącym Stowarzyszenia został Komisarz Powiatowy A. Wesołowski, z-cą przew. podkom. Bolesław Grzywaki, sekretarzem st. przod. Henryk Kartasiński. Zarząd uzupełniali: przod. Józef Krawczyk, st. przod. Franciszek Witczak i post. Franciszek Simiński<sup>42</sup>. Przy Stowarzyszeniu utworzono bibliotekę oraz sekcje: muzyczną, dramatyczną i sportową. Zajęcia sportowe prowadził st. przod. Józef Krawczyk, a na ich potrzebę zakupiono piłkę nożną, karabinek i flower<sup>43</sup>. Przez następne kilka lat życie sportowe policjantów toczyło się w ramach sekcji sportowej Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego. Faktu tego nie zmienił Rozkaz nr 338 z 1926 roku Komendanta Głównego P. P. M. Borzęckiego obligujący komendantów wojewódzkich do tworzenia policyjnych klubów<sup>44</sup>. Do 1930 r., na terenie województwa łódzkiego funkcjonował tylko Policyjny Klub Sportowy w Turku oraz 4 sekcje sportowe Stowarzyszeń Kulturalno-Oświatowych<sup>45</sup>. Poszukując nowych rozwiązań wspomagających rozwój ruchu sportowego, Komenda Wojewódzka P. P. w Łodzi powołała Komitet Wojewódzki Wychowania Fizycznego (K.W.W.F.), a na terenie powiatów – Komitety Powiatowe Wychowania Fizycznego (K.P.W.F.). K.W.W.F. był naczelnym organem policyjnych klubów i stowarzyszeń sportowych. Powstającym przy komendach powiatowych K.P.W.F. przewodniczyli komendanci powiatowi P. P. W Kaliszu

<sup>37</sup> Przedstawiono wyniki mistrzostw Polski w kl. „A”.

<sup>38</sup> AAN, KGPP, sygn. 18, k. 567; sygn. 1030, k. 198.; *Historia polskich zapasów 1922-2012*. Warszawa 2012, s. 123-126.

<sup>39</sup> H. Marzec, *Na ringu. Leksykon śląskiego boksu*, Katowice 2014, s. 24, 28, 75-96, 137, 153-154; *Kalendarzyk Policji Wojew. Śląsk.* 1933, s. 221.

<sup>40</sup> „Przegląd Sportowy” 1935, nr 11, s. 4; „Na Posterunku” 1935, nr 6, s. 122.

<sup>41</sup> A. Radoń, *Piłka nożna w Polsce w latach 1921-1966. Tabele i zestawienia*, Warszawa 1969, s. 47, 50, 60.

<sup>42</sup> Archiwum Państwowe w Kaliszu (APK), Komenda Powiatowa Policji Państwowej (KPPP) w Kaliszu, sygn. 3, k. 117.

<sup>43</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1922, nr 47, s. 725.

<sup>44</sup> AAN, KGPP, sygn. 8 k. 150.

<sup>45</sup> „Kurier Łódzki” 1934, nr 41, s. 5.

funkcję tę objął nadkom. Jan Kotlarewicz<sup>46</sup>. Do obowiązków K.P.W.F. należało: powołanie powiatowego PKS, organizowanie sekcji sportowych, wyszukiwanie odpowiednich lokali i boisk, zatrudnianie kadry szkoleniowej, opracowywanie programów zawodów, zaopatrywanie w sprzęt sportowy oraz materiały instruktarskie. Pierwszym widocznym efektem przeprowadzonych działań reorganizacyjnych było powołanie przy komendach powiatowych P. P. klubów sportowych. Policyjne Kluby Sportowe obejmowały działalnością teren całego powiatu. Głównym jego celem było propagowanie w środowisku funkcjonariuszy P. P. aktywności fizycznej. Członkami PKS (zwyczajnymi) mogli zostać wszyscy pracownicy P. P. (czynni i emerytowani) oraz członkowie ich rodzin i osoby cywilne. Działalność PKS finansowana była z wpisowego, składek miesięcznych i dobrowolnych członków, urządzanych zawodów i popisów oraz z subwencji i darowizn. Struktura organizacyjna policyjnych klubów sportowych dzieliła je na sekcje i koła sportowe<sup>47</sup>. Spośród 16 działających w 1930 r. PKS w województwie łódzkim najwyżej ocenianymi były PKS: m. Łodzi, Piotrkowa, Łasku, Łęczycy oraz Kalisza<sup>48</sup>. Notatka z 1930 r. zamieszczona na łamach „Na Posterunku” była pierwszą informującą o PKS w Kaliszu. Propagowanie i koordynowanie zajęć sportowych w środowisku funkcjonariuszy P. P. wspomagał „Kalendarz Sportowy” W.K.W.F. Na jego podstawie PKS opracowywały własne sportowe kalendarze. Od 1932 r. działalność sportową PKS poddawano ocenie. W latach 1932-1934 PKS Kalisz lokował się na czołowych pozycjach w rankingu: w 1932 r. – II m.<sup>49</sup>, w 1933 r. – V m.<sup>50</sup>, w 1934 roku PKS z Kalisza osiągnął najwyższą ocenę pracy sportowej w województwie łódzkim<sup>51</sup>. Pozytywne oceny działalności sportowej potwierdzały kontrolne z Komendy Wojewódzkiej P.P.<sup>52</sup>. Dużym utrudnieniem w pracy sportowej był brak wykwalifikowanej kadry szkoleniowej. W 1930 roku przeciwdziałając temu instruktorzy Ośrodka Wychowania Fizycznego i Przystosowania Wojskowego z m. Łodzi przeprowadzili w komendach powiatowych P. P. województwa łódzkiego szkolenie komendantów posterunków zapoznające z prowadzeniem ćwiczeń gimnastycznych<sup>53</sup>. W 1938 roku w wyniku korekty granic województwa łódzkiego, Komenda Powiatowa P. P. w Kaliszu wraz z PKS Kalisz przeszła do okręgu XI (poznańskiego)<sup>54</sup>.

## RYWALIZACJA WEWNĄTRZ I MIĘDZYKLUBOWA

Początki ruchu sportowego wśród policjantów kaliskich związane były z powołaną w 1922 r. sekcją sportową w Stowarzyszeniu Kulturalno-Oświatowym w Kaliszu. Pierwszymi zajęciami ruchowymi były lekkoatletyka i piłka nożna<sup>55</sup>.

<sup>46</sup> K. Bedyński, *Z dziejów państwowej policji Kaliszu 1918-1944 (1956)*, „Rocznik Kaliski” 2019, T. XLV, s. 55.

<sup>47</sup> *Wychowanie fizyczne w Policji*, Warszawa 1938, s. 55.

<sup>48</sup> „Na Posterunku” 1930, nr 28, s. 552.

<sup>49</sup> APŁ, KWPP w Łodzi, sygn. 17, k. 34.

<sup>50</sup> „Kurier Łódzki” 1934, nr 41, s. 5.

<sup>51</sup> „Na Posterunku” 1935, nr 12, s. 186.

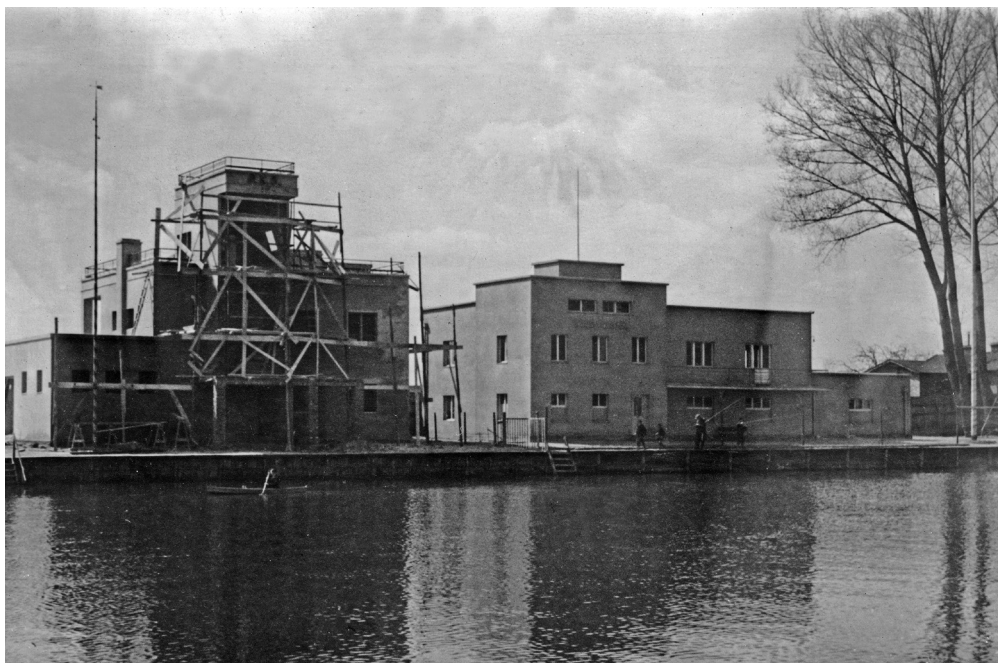
<sup>52</sup> APK, KPPP w Kaliszu, sygn. 4, s. 45.

<sup>53</sup> „Na Posterunku” 1930, nr 28, s. 553; 930, nr 44, s. 868.

<sup>54</sup> APŁ, KWPP w Łodzi, sygn. 22, k. 33.

<sup>55</sup> „Gazeta Kaliska” 1922, nr 254, s. 5.

Usytuowanie Kalisza nad rzeką Prosną sprzyjało rozwojowi sportów wodnych oraz zimowych. W styczniu 1924 roku policyjna orkiestra przygrywała do zabawy na lodzie i zawodów sportowych organizowanych przez Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe. W wyścigach łyżwiarskich, jeździe ewolucyjnej i figurowej oprócz policjantów uczestniczyła ludność Kalisza zrzeszona w organizacjach sportowych<sup>56</sup>. W lutym sekcja sportowa Stowarzyszenia współorganizowała zawody łyżwiarskie<sup>57</sup>. Funkcjonariusze P.P. uczestniczyli w zajęciach sportowych i kulturalnych organizowanych przez kaliskie kluby sportowe. Nawiązane wówczas kontakty umożliwiły późniejszą współpracę. Kooperacja policjantów z Kaliskim Towarzystwem Wioślarskim (KTW) zaowocowała rozwojem sportu wioślarskiego w szeregach kaliskiej policji. Pierwsze treningi odbywały się na łodziach KTW, a ich przebieg nadzorował członek Towarzystwa – Kisły. Udział w zawodach zainaugurowano 25 września 1927 r. W regatach na Prośnie policyjne osady wywalczyły I miejsca w wyścigach: czwórek półmasowych na dystansie 1500 m (st. post. Feliks Borkiewicz, przod. Jabłoński, st. post. Franciszek Simiński, st. post. Stanisław Nurkowski, sternik Kisły) oraz w biegu szóstek sportowych na dystansie 1500 m. (post. Józef Cajdler, st. post. F. Simiński, st. post. Michał Drydkiewicz, przod. Jabłoński, st. post. F. Borkiewicz i st. post. St. Nurkowski, sternik Kisły)<sup>58</sup>. Popularność wioślarstwa w PKS Kalisz wymusiła po latach korzystania z gościnności KTW oraz przystani Młodzieży Szkolnej decyzję o budowie własnej przystań.



*Fot. 1 Przystań wioślarska WKS „Proсна”  
i Policyjnego Klubu Sportowego w Kaliszu (w budowie) 1935 r.  
Źródło: Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC), sygnatura: 1-S-3286*

<sup>56</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1924, nr 11, s. 221; „Gazeta Kaliska” 1924, nr 42, s. 3; „Goniec Kaliski” 1924, nr 42, s. 3.

<sup>57</sup> „Gazeta Kaliska” 1924, nr 43, s. 3.

<sup>58</sup> „Na Posterunku” 15.10.1927, nr 42, s. 688.

Władze Klubu wydzierżawiły na 15 lat plac (650 m<sup>2</sup>) nad brzegiem Proсны przy Wale Piastowskim. Prace budowlane wykonywali członkowie PKS. Postawiony hangar, szatnie oraz pomost, mimo że prowizoryczny, umożliwił korzystanie z taboru. W 1934 r. po akceptacji planów budowlanych przez Urząd Wojewódzki w Łodzi (Nr. K. B. III-5-C/5-1) oraz uzyskaniu pozwolenia od Starosty Powiatowego w Kaliszu przystąpiono do budowy stałej przystani<sup>59</sup>. Prace budowlane trwały do maja 1937 r. Inwestycja realizowana była ze środków finansowych pochodzących z składek policjantów oraz sprzedaży „cegielek”. Przystań wioślarską PKS w Kaliszu oddano do użytku 1 maja 1937 r.<sup>60</sup>



Fot. 2 Cegiełka na budowę przystani wioślarskiej PKS w Kaliszu  
Źródło: APK, Zbiór druków ulotnych, sygn. 1334

<sup>59</sup> APK, Akta m. Kalisza sygn. 2520, k. 18, k. 36.

<sup>60</sup> Tamże, k. 16.



Równolegle wzbogacano tabor klubu. W 1931 r. zakupiono dwie czwórki półwyciągowe, dwie łodzie spacerowe oraz kajak (za sumę 4100 zł). W 1933 roku PKS wzbogacił się o składak gumowy, dwa kajaki żaglowe 2-osobowe, 4 łodzie spacerowe i 5 kajaków jednoosobowych<sup>61</sup>.

Praca sekcji wioślarskiej biegła dwutorowo. Obok treningów sportowych, prowadzono działalność rekreacyjną. Urządzano wycieczki, spływy wioślarskie i kajakowe. Trasy ich wiodły do zaprzyjaźnionych klubów, a czasami w najodleglejsze regiony Polski. W 1932 r. PKS Kalisz gościł wioślarzy z PKS Piotrków. W 1933 r. trasę liczącą 638 km pokonało dwóch szeregowych P.P. (brak danych) z Kalisza nad Morze Bałtyckie<sup>62</sup>. Wyczyn ten powtórzyło w 1935 r. dwóch kajakarzy z PKS Kalisz z 6 członkami PKS Konin<sup>63</sup>. Konsekwencją treningów był udział w zawodach wioślarskich. Zmagania sportowe zapoczątkowały regaty na Prośnie w 1927 r. W kolejnych latach regaty organizowane przez KTW były najczęstszym miejscem rywalizacji wioślarzy z PKS Kalisz. Rywalami osad policyjnych byli wioślarze z kaliskich klubów: KTW, Wojskowego Klubu Sportowego (WKS) „Proсна”, Klubu Wioślarskiego z r. 1930, Żydowskiego Towarzystwa Gimnastyczno-Sportowego „Makabi” oraz z Przystani Młodzieży Szkolnej. W 1928 r. osady PKS z Kalisza rywalizowały w centralnych zawodach sportowych P.P. Podczas regat na Prośnie organizowano biegi o mistrzostwo województwa łódzkiego klubów policyjnych. We wrześniu 1930 r. rywalami osad z PKS Kalisz byli wioślarze z PKS Koło i PKS Tomaszów Mazowiecki. W wyścigu czwórek półwyciągowych dębowych zwyciężyła osada PKS Kalisz. Nagrodą dla zwycięzców był Puchar Komendanta Wojewódzkiego P.P. w Łodzi<sup>64</sup>. PKS Kalisz należał do Polskiego Związku Towarzystw Wioślarskich (PZTW). W roku 1931 r. sklasyfikowany został przez PZTW na XXIII m. (na 25 zespołów)<sup>65</sup>. Zmiany w statutach PKS umożliwiły uczestnictwo w treningach rodzinom policjantów oraz osobom cywilnym. Od 1933 r. w barwach PKS Kalisz startowały osady żeńskie. 24 lipca 1933 r. w regatach z udziałem utytułowanych osad z Warszawy (Warszawskie Towarzystwo Wioślarskie, Akademicki Zespół Sportowy), Poznania (KW „04”) oraz załóg z Włocławka (TWW) i Kalisza (KTW, WKS „Proсна”, KW „30”), wystąpiła osada pań z PKS Kalisz. Zespół w składzie: Z. Stobienianka, J. Sałagacka, I. Królikówna, I. Woźniakówna i J. Królikówna (sternik) wykazał wyższość nad osadą Akademickiego Zespołu Sportowego z Warszawy. Osada męska w składzie A. Emanuel, H. Kozłowski, H. Hübner, Z. Tomczk i P. Piekarski (sternik) pokonała wioślarzy z Klubu Wioślarskiego z r. 1930 z Kalisza<sup>66</sup>. Regaty zorganizowane we wrześniu 1933 roku z udziałem 7 klubów, m.in. PKS Kalisz i PKS Koło nadzorowało 12 sędziów, w tym honorowy prezes PZTW Józef Radwan (wieloletni prezes KTW) oraz Komendant Wojewódzki P.P. w Łodzi dr Józef Torwiński. W zawodach ekipy policyjne nie odniosły sukcesów<sup>67</sup>. Na przełomie 1933/1934 w Kaliszu utworzono Kaliski Międzyklubowy Komitet Wioślarski, w jego prace włączył się

<sup>61</sup> „Na Posterunku” 1933, nr 48, s. 764.

<sup>62</sup> „Na Posterunku” 1933, nr 11, s. 171; nr 40, s. 635; nr 48, s. 765.

<sup>63</sup> Tamże, 1935, nr 12, s. 186.

<sup>64</sup> „Gazeta Kaliska” 1930, nr 251, s. 3.

<sup>65</sup> „Sport Wodny” 1931, nr 8, s. 254.

<sup>66</sup> „Gazeta Kaliska” 1933, nr 196, s. 3.

<sup>67</sup> D. Gomółka, *Sekcja wioślarska Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego 1894-2004*. Praca magisterska. Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Kalisz 2005, ss. 49-50.

także PKS Kalisz<sup>68</sup>. Komitet był organizatorem regat międzyklubowych w Kaliszu 24 czerwca 1934 r. Do rywalizacji stanęło 31 osad (148 wioślarzy i 15 zawodniczek) z 8 klubów z Kalisza, Poznania, Płocka. W regatach dominowały osady z KTW. Zgłoszonych 6 osad PKS, w tym 2 kobiece, nie odniosły sukcesu. Tylko czwórka pań w składzie: Zenobia Stobienianka, Jolanta Sałagacka, Helena Witgichówna, Helena Kordelasówna i J. Królikówna (sternik) zwyciężyła (walkover). Zygmunt Błędowski na łamach „Sportu Wodnego” podkreślał jednak „... ducha sportowego i dobrą szkołę załóg trenowanych przez byłych wioślarzy z Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego”<sup>69</sup>. W 1934 r. sekcję wioślarską PKS Kalisz PZTW sklasyfikował na XIX pozycji (na 46 zespołów). Była to najwyższa pozycja wśród sekcji wioślarskiej PKS (PKS Wilno – XXXII m., PKS Kraków – XXXIV m., PKS Bydgoszcz – XXXV m.<sup>70</sup> W 1935 r. kaliski PKS uczestniczył w regatach w Kaliszu, Bydgoszczy oraz w XVI Regatach Związkowych o Mistrzostwo Polski w Łęgowie. Rywalizację otwierały regaty w Kaliszu (16 czerwca 1935 r.) z udziałem rekordowej liczby 42 osad z 10 klubów. Najwięcej punktów zdobył AZS Poznań (44 pkt.), pokonując o 0,5 pkt. KTW. PKS Kalisz z 26 pkt. zajął III miejsce ex aequo z WKS „Prosna” Kalisz. Sukces PKS odniósł tylko w wyścigach czwórek nowicjuszy i czwórek młodszych<sup>71</sup>. Miesiąc później PKS Kalisz uczestniczyły w międzynarodowych regatach w Bydgoszczy, z udziałem wioślarzy z Frankfurtu, Królewca i Linz. PKS Kalisz nie nawiązał walki, zdobył tylko 4 pkt.<sup>72</sup> W sierpnia 1935 r. w Łęgowie k/Bydgoszczy rozegrano XVI Regaty Związkowe o Mistrzostwo Polski. Delegatem PKS Kalisz był Stanisław Nurkowski. PKS z Kalisza dokonał 3 zgłoszeń (15 zawodników). Do biegu II, czwórki II-ej klasy zgłoszono: Arystarchę Emanuela, Henryka Kozłowskiego, Leopolda Karolewskiego, Michała Juszcza i Zbigniewa Nowaka (sternik). W biegu XI czwórki pań osadę stanowiły: Walentyna Wysocka, Jolanta Sałagacka, R. Panasenko, Zofia Helmanówna i Janina Królikówna (sternik). Do biegu XVII czwórki nowicjuszy zgłoszono: A. Emanuela, M. Juszcza, Stefana Dębca, Walentego Pietrzaka, Z. Nowaka (sternik). W wyścigu czwórek 2-ej klasy zespół nie osiągnął sukcesu, zajmując IV m. (6 osad). Znacznie lepiej poszło czwórce nowicjuszy, która zwyciężyła osady WKS „Prosna” Kalisz, Ruderklub „Frithjof” Bydgoszcz i Poznańskie Towarzystwa Wioślarskie „Tryton”. Czwórka pań zajęła IV m. Wywalczone 24 pkt. klasyfikowały zespół PKS na VIII m. mistrzostw Polski (wspólnie z WKS „Prosna” Kalisz i KW „04”). Lokowały PKS Kalisz na XVII m. (35 pkt.) w punktacji ogólnej PZTW<sup>73</sup>. Zmagania w 1935 r. kończyły regaty propagandowe w Kaliszu. Sukces w nich odnosili wioślarze z PKS: A. Emanuel, M. Juszcza, S. Dębca, W. Pietrzak oraz Z. Nowak (sternik). Startując w biegach czwórek półwyścigowych, nowicjuszy oraz czwórek młodszych wygrali swoje wyścigi, pokonując osady lokalnych rywali: KTW, WKS „Prosna” Kalisz i KW z 1930 r. z Kalisza. Sukcesem PKS Kalisz zakończył się także bieg czwórek półwyścigowych pań. Osada w składzie: Walentyna Wysocka, Jolanta Sałagacka, R. Panasenko, M. Laskowska z sternikiem Janiną Królikówną pokonała dwie łódzie WKS „Prosna”. Tylko w biegu dwójek podwójnych

<sup>68</sup> A. Wojciechowski, *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w Kaliszu do 1939 roku*. Praca magisterska. AWF we Wrocławiu, Wrocław 1988, s. 65.

<sup>69</sup> „Sport Wodny” 1934, nr 12, s. 230.

<sup>70</sup> Tamże, 1934, nr 22, s. 424.

<sup>71</sup> Tamże, 1935, nr 11, s. 210.

<sup>72</sup> Tamże, 1935, nr 12, s. 238.

<sup>73</sup> Tamże, *Program XVI Regat Związkowych o Mistrzostwo Polski w Bydgoszczy (3 i 4 sierpnia 1935 r.)*.

półwyciągowych osada z PKS Kalisz musiała uznać wyższość wioślarzy z „Polonii” Poznań<sup>74</sup>. Sukcesy 1935 r. zaowocowały XIV m. w tabeli PZTW (na 51 sklasyfikowanych zespołów). Wioślarze z PKS Kalisz byli najwyższym sklasyfikowanym PKS w Polsce. Następnie w tabeli PKS Bydgoszcz przypisano XXV m. PKS Kalisz wyprzedził także większość klubów i sekcji wioślarskich z Kalisza (XVII m. WKS „Prosna” Kalisz, XXIV m. Klub Wioślarski z 1930 r. z Kalisza). Wyżej sklasyfikowano tylko KTW (VIII m.)<sup>75</sup>. Osiągnięte wyniki były najlepszymi w dziejach sekcji wioślarskiej PKS Kalisz. Początek sezonu 1936 r. napawał optymizmem. Sezon wioślarski PKS Kalisz rozpoczął regatami w Kaliszu (14 czerwca 1936 r.). Dobrą dyspozycję potwierdziły osady: młodsza czwórka (A. Emanuel, M. Juszcak, S. Dębczak, W. Pietrzak oraz Z. Nowak – sternik) pokonując załogę „Prosny” Kalisz oraz osady pań, czwórka (W. Wysocka, J. Sałagacka, R. Panasenko, M. Laskowska, sternik Janina Królikówna) oraz czwórka półwyciągowa (Z. Helmanówna, J. Sałagacka, R. Panasenko, M. Laskowska, sternik J. Królikówna). Wystawienie przez PKS Kalisz drugiej osady w biegu IV (ostatnia pozycja), sygnalizuje rozwój wioślarstwa wśród pań w PKS w Kaliszu. Zwycięstwo nad lokalnymi rywalami odniosła policyjna osada w wyścigu czwórek półwyciągowych (S. Jakóbczyk, Z. Kreber, H. Kraciński, J. Skotarski i Z. Nowak – sternik)<sup>76</sup>. Wrześniowe regaty w Kaliszu zdominowali wioślarze KTW. Tylko w biegu VII, czwórka z PKS wywalczyła I lokatę<sup>77</sup>. Łącznie barwy PKS Kalisz w 1936 r. reprezentowało 22 wioślarzy i wioślarek. Niestety nie przełożyło się to na poziom sportowy. Tytuły mistrzów Polski pozostawały poza zasięgiem PKS Kalisz<sup>78</sup>. W sezonie 1937 r. osady PKS z Kalisza startowały w regatach w Kaliszu (20 czerwca 1937 r.; 29 sierpnia 1937 r.) i Bydgoszczy (27 czerwca 1937 r.). W czerwcu w Kaliszu sukcesy odniosły czwórka i czwórka nowicjuszy<sup>79</sup>. W regatach Bydgoszczy czwórka wygrała tylko bieg pocieszenia<sup>80</sup>. W sierpniu w Kaliszu zwycięstwo odniosły czwórki i czwórki półwyciągowej pań, co wraz z II lokatami w biegach czwórek wagi lekkiej oraz czwórek półwyciągowych nowicjuszy pozwoliło ekipie PKS Kalisz wywalczyć II m. (za WKS „Prosna” Kalisz) w punktacji ogólnej regat<sup>81</sup>. Rok 1937 r. PKS Kalisz zakończył na XIX m. tabeli PZTW<sup>82</sup>. W marcu 1938 r. w Kaliszu dużą niespodzianką były porażki policyjnych osad już w przedbiegach. Do wyścigów zakwalifikowała się tylko czwórka wagi lekkiej, ale i ona przegrała zdecydowanie z osadą WKS „Prosny” Kalisz. Przyczyn słabego startu osad wioślarskich z PKS, prasa kaliska doszukiwała się w wymianie pokoleniowej osad i w starcie „nieprzygotowanych”<sup>83</sup>. Wymiana pokoleniowa oraz mała ilość osad zamiejscowych była powodem niższego poziomu sportowego podczas regat w Kaliszu w lipcu 1938 r. Triumfátorem zawodów był WKS „Prosna” Kalisz. PKS Kalisz dokonał największej ilości zgłoszeń. Niestety nie przełożyło się to na zwycięstwa. Tylko osada

<sup>74</sup> Tamże, 1935, nr 18, s. 2.

<sup>75</sup> Tamże, 1935, nr 18, s. 360.

<sup>76</sup> Tamże, 1936, nr 12, s. 218.

<sup>77</sup> Tamże, 1936, nr 18, s. 336.

<sup>78</sup> Tamże, 1936, nr 21, s. 2.

<sup>79</sup> Tamże, 1937, nr 22, s. 342.

<sup>80</sup> Tamże, 1937, nr 12, s. 192.

<sup>81</sup> Tamże, 1937, nr 16, s. 252.

<sup>82</sup> Tamże, 1937, nr 22, s. 340.

<sup>83</sup> „Gazeta Kaliska” 1938, nr 71, s. 8.

PKS pań w wyścigu czwórki półwyścigowej zwyciężyła (Stanisława Lisówna, Maria Chwiałkowska, Stefania Gryczyńska, Janina Dębowianka, Wiktoria Laskowska (ster-nik)<sup>84</sup>. Do końca sezonu 1938 r. wioślarze z PKS Kalisz ścigali się w meczu Polska-Wę-gry, „Pierwszym Kroku Wioślarskim” w Kaliszu oraz w regatach propagandowych w Ka-liszu. Nie osiągnęli jednak zwycięstw. Pomimo tego zajęli XVI lokatę (44 sklasyfikowane drużyny) w tabeli PZTW za 1938 r.<sup>85</sup>. W sporządzonym rankingu dot. wioślarstwa kobie-cego PKS Kalisz zajął V m. (12 klubów)<sup>86</sup>. Ostatni wyścig PKS Kalisz miał miejsce pod-czas „Międzyklubowych regat wioślarskich w Kaliszu” (18 czerwca 1939 r.). Niespokoj-na sytuacja polityczna, przełożyła się zarówno na frekwencję, jak i poziom sportowy. Jedyjni reprezentanci PKS Kalisz, w biegu czwórki wagi lekkiej przeciwko WKS „Proсна” musieli uznać wyższość wojskowej osady<sup>87</sup>.

Sport bokserski wśród policjantów rozwijał się w ośrodkach miejskich posiadają-cych tradycje pięściarskie. W Kaliszu reprezentanci miejscowego PKS uczestniczyli w mistrzostwach miasta. Dwóch z nich wywalczyło tytuły wicemistrzowskie. W 1932 r. w kat. ciężkiej dokonał tego Franciszek Breza, w walce finałowej uległ Janowi Ziele-niewskiemu (MKS Kalisz)<sup>88</sup>. W 1934 r. wicemistrzem m. Kalisza, w kat. średniej został Arystarch Emanuel. W walce o tytuł mistrzowski musiał uznać wyższość Marcza-ka ze „Strzelca”. Były to jedyne sukcesy bokserskie sportowe policjantów. W 1938 r. instruk-cja P.S. Wysz. 3a/1938 „Wychowanie fizyczne w Policji” wprowadziła pięściarstwo do zajęć z wychowania fizycznego<sup>89</sup>.

W II Rzeczypospolitej najpopularniejszą dyscypliną sportową w województwie łódz-kim była piłka nożna<sup>90</sup>. W Kaliszu od 1922 roku w Stowarzyszeniu Kulturalno-Oświato-wym grano w futbolówkę<sup>91</sup>. Poziom gry nie był wysoki, kaliscy policjanci nie uczestni-czyli w rozgrywkach związku okręgowego, ograniczając się do gier towarzyskich. Brak jest informacji na temat gry w piłkę koszykową. Najwięcej doniesień dotyczy rozgry-wek w piłkę siatkową. Początki datowane na lata 30 XX wieku, dotyczą rozgrywek we-wnątrzklubowych<sup>92</sup> oraz z lokalnymi i policyjnymi drużynami. Zmagania międzyklubo-we zainaugurowano w 1931 roku w Pabianicach. Trójmecz pomiędzy drużynami PKS m. Łodzi, PKS Kalisz i PKS Koło zakończył się zwycięstwem siatkarki z m. Łodzi. PKS Kalisz po przegranej z PKS m. Łódź (30:14) i zwycięstwem nad PKS Koło (26:24) zajęli II miejsce<sup>93</sup>. W kolejnych latach piłka siatkowa zyskiwała na popularności w środowisku po-licjantów. Organizowane mistrzostwa funkcjonariuszy P.P. województwa łódzkiego w tej dyscyplinie najprawdopodobniej z powodów ekonomicznych towarzyszyły zawodom lekkoatletycznym (dotyczyło to półfinałów i finałów). Poprzedzały je eliminacje, przepro-wadzane w systemie pucharowym. Poziom sportowy kaliskich policjantów umożliwił

<sup>84</sup> „Sport Wodny” 1938, nr 11, s. 162.

<sup>85</sup> Tamże, 1938, nr 14/15, s. 211; 1938, nr 17, s. 259; 1938, nr 20, s. 302.

<sup>86</sup> Tamże, 1938, nr 22, s. 329.

<sup>87</sup> „Kurier Kaliski” 1939, nr 95, s. 5; „Sport Wodny” 1939, nr 10, s. 156.

<sup>88</sup> „Świt” 1932, nr 5, *Boks*.

<sup>89</sup> *Wychowanie fizyczne w Policji*, Warszawa 1938, s. 11.

<sup>90</sup> „Kurier Łódzki” 1925, nr 1, s. 10; 30.12.1929, nr 357, s. 6; 31.12.1933, nr 359, s. 3; 1.01.1936, nr 1, s. 6; 1.01.1937, nr 1, s. 8; 1.01.1939, nr 1, s. 23.

<sup>91</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1922, nr 47, s. 725.

<sup>92</sup> „Na Posterunku” 1933, nr 11, s. 171.

<sup>93</sup> „Głos Poranny” 1931, nr 231, s. 9.

im najczęściej awans do rozgrywek o półfinał<sup>94</sup>. Do 1936 r. w walkach o półfinał kaliszanie nie mieli szczęścia. W 1932 roku ulegli PKS Pabianice (30:15)<sup>95</sup>, w 1933 r. PKS Tomaszów (30:18)<sup>96</sup>, w 1935 r. zawodnikom PKS Chojny<sup>97</sup>. Największym sukcesem siatkarzy z PKS Kalisz było wywalczenie tytułu mistrzowskiego w 1936 r., po pokonaniu w finale PKS Tomaszów<sup>98</sup>. Obok rozgrywek o mistrzostwo drużyn policyjnych, siatkarze z PKS rozgrywali trójkowe turnieje piłki siatkowej oraz mecze towarzyskie. W 1936 r. PKS Kalisz wywalczył III lokaty w „Jesiennym turnieju trójkowym”<sup>99</sup> oraz „Turnieju trójkowym piłki siatkowej”<sup>100</sup>. W rozgrywkach o mistrzostwo m. Kalisz rywalizacja z lokalnymi drużynami toczyła się ze zmiennym szczęściem. W 1939 r. rywalami PKS były drużyny: K.S. „Orlę”, WKS „Podchorążówka”, K.S. „Lechia”, K.S. „Kordecki”, WKS „Proсна”<sup>101</sup>.

Do 1930 roku kolarstwo wśród funkcjonariuszy P.P. rozwijało się w sposób żywiołowy, determinowane tradycjami lokalnymi i obiektami sportowymi. Do 1927 r. w Kaliszu istniał tor kolarski o nawierzchni żuźlowej Towarzystwa Cyklistów. Stadion Miejski w Kaliszu otoczony betonowym torem kolarskim oddano do użytku w 1927 roku. Sekcje kolarskie PKS rywalizację sportową ograniczyły do zawodów wewnątrzklubowych<sup>102</sup>, zjazdów gwiazdzistych, zawodów międzyklubowych oraz wycieczek rowerowych. W 1931 r. PKS m. Łódź zorganizował zjazd gwiazdzisty dla 6 PKS, jednym z uczestników był zespół policjantów z Kalisz. Dwie pierwsze lokaty wywalczyli przedstawiciele PKS Kalisz. Trasę 117 km najszybciej pokonał post. Michał Modrzejewski (średnia prędkość 23 km/h) przed post. Leonem Pawelskim (średnia prędkość 19,58 km/h)<sup>103</sup>. Rok później dwóch zawodników z PKS Kalisz wzięło udział w wyścigu na dystansie 50 km w Sieradzu. W gronie 19 zawodników z 10 PKS post. M. Modrzejewski zajął VIII m, a post. Roman Patynowski – IX m.<sup>104</sup> 10 sierpnia 1935 r. PKS w Łęczycy zorganizował kolarski bieg na przełaj na dystansie 20 km z udziałem 15 kolarzy z 7 PKS-ów. Dobrze zaprezentował się zawodnik PKS z Kalisz post. Józef Łoszak. Zajmując III m., uległ tylko dwóm reprezentantom PKS m. Łódź (I m. – post. Stanisław Morga, II m. – post. Jan Głowacki)<sup>105</sup>. W latach 30. XX w. na stałe do kalendarzy sportowych PKS weszły wycieczki rowerowe, ich uczestnikami byli także kolarze z PKS Kalisz<sup>106</sup>.

<sup>94</sup> Archiwum Państwowe w Sieradzu (APS), Powiatowa Komenda Policji Państwowej (PKPP) w Wieluniu, sygn. 500, k. b. p. *Pismo Wojewódzkiego Komitetu W. F. funkcjonariuszy P.P. w Łodzi nr I.F 5/2/8 ws. Turniej piłki siatkowej I i II-ga rozgrywka.*

<sup>95</sup> „Na Posterunku” 1932, nr 37, s. 587.

<sup>96</sup> APS, PKPP w Wieluniu, sygn. 576, k. b. p. *Pismo I.F.1/27 Półfinał i finał zawodów piłki siatkowej z dnia 2 sierpnia 1933 r.*

<sup>97</sup> „Kurier Łódzki” 1935, nr 206, s. 7.

<sup>98</sup> „Echo” 1936, nr 177, s. 6.

<sup>99</sup> „Echo” 1936, nr 325, s. 9; „Kurier Łódzki” 1936, nr 372, s. 7.

<sup>100</sup> „Express Wieczorny Ilustrowany” 1936, nr 97, s. 7; „Kurier Łódzki” 1936, nr 96, s. 5.

<sup>101</sup> „Na Posterunku” 1939, nr 20, s. 472; 30.07.1939, nr 31, s. 734.

<sup>102</sup> Tamże, 1933, nr 11, s. 171; 1934, nr 41, s. 5.

<sup>103</sup> „Kurier Łódzki” 1931, nr 287, s. 10.

<sup>104</sup> APS, PKPP w Wieluniu, sygn. 500, k. b. p., *Pismo Wojewódzkiego Komitetu W. F. funkcyj. P.P. w Łodzi I.F 5/2/9 Sprawozdanie z zawodów międzyklubowych Kolarskich.*

<sup>105</sup> „Na Posterunku” 1935, nr 35, s. 579.

<sup>106</sup> APS, PKPP w Wieluniu, sygn. 1257, k. b. p., *Pismo Komendanta Wojewódzkiego P.P. Nr. I.F.1/36. Rajd turystyczny w dniu 18.VI. rb. Współdziałania organów P.P.*; sygn. 848, k. b. p. *Pismo Komendanta*

Najczęściej były to wycieczki krajoznawcze po najbliższej okolicy, czasami do zaprzyjaźnionych klubów. Zdarzały się także dłuższe trasy, w 1932 r. kolarz PKS Kalisz (brak nazwiska), wspólnie z dwoma reprezentantami z PKS m. Łódź pokonał trasę do Gdyni<sup>107</sup>. Po 1936 r. zmniejszyła się ilość informacji o aktywności kolarskiej policjantów znad Proсны. Jedną z przyczyn były przeniesienia służbowe kolarzy PKS Kalisz, np. w 1934 r. post. J. Łoszaka przeniesiono do m. Łódź, a R. Patynowskiego do Konina<sup>108</sup>. Ostatnie doniesienia z kwietnia 1939 r. informują o zawodach kolarskich w PKS Kalisz na dystansie 25 km. Zwycięzcą został Wacław Augustyniak przed Wacławem Wojtczakiem i J. Chobińskim<sup>109</sup>.

Od początku istnienia policji państwowej zauważano przydatność biegów, skoków czy rzutów. Nie dziwi więc fakt, że właśnie sekcje lekkoatletyczne były pierwszymi tworzonymi w PKS. Tak też było w Kaliszu. Impuls do rywalizacji w lekkiej atletyce dał w 1930 r. K.W.W.F., obligując do organizowania zawodów sportowych podległe PKS<sup>110</sup>. Pierwsze z nich przeprowadzono w Wieluniu, Piotrkowie i Turku. W zorganizowanych przez PKS Turek zawodach w biegu na przełaj (5 km) uczestniczyło 10 zawodników z PKS w Turku, Kole, Kaliszu, Wieluniu, Łasku i m. Łodzi. Zwycięzcą został post. Piotr Jastrzębski z PKS Kalisz (18 min. 30 sek.), pokonując drugiego na mecie post. Józefa Bednarka z PKS m. Łódź i III m. post. Stefana Brzozowskiego z PKS Łask<sup>111</sup>. Lekkoatleci z PKS Kalisz uczestniczyli w zawodach wewnątrz i międzyklubowych, a najlepsi z nich reprezentowali Komendę Powiatową P.P. w Kaliszu w eliminacjach wojewódzkich i zawodach ogólnopolskich. Zawody wewnątrzklubowe wyłaniały reprezentację powiatu na zawody międzyklubowe (międzypowiatowe). Lekkoatleci z PKS Kalisz nie należeli do najlepszych w województwie łódzkim. Sporadyczne starty lokowały zespół z Kalisza poza czołówką zawodów. W 1932 r. PKS Piotrków zorganizował najliczniejsze zawody lekkoatletyczne w sezonie (66 zawodników z 8 PKS). Zespół PKS Kalisz został sklasyfikowany na V m.<sup>112</sup> W rywalizacji międzyklubowej, szczególnie z zawodnikami PKS m. Łodzi kaliszanie nie mogli liczyć na zwycięstwa nawet u siebie. W sierpniu 1934 roku w Kaliszu do rywalizacji stanęło 10 PKS. Zawody zdominowali przedstawiciele PKS m. Łódź. Wśród gospodarzy najlepiej zaprezentowali się: post. Stanisław Kowalski (III m. w biegu na 200 m), post. Teodor Wiśniewski (II m. w biegu na 400 m), post. Piotr Jastrzębski (II m. w biegu na 300 m), sztafecie 4x100 m i olimpijskiej dwukrotnie zespół PKS Kalisz – II m., Teodor Wiśniewski (II m., pchnięcie kulą). W punktacji ogólnej PKS Kalisz wywalczył II lokatę (13 pkt.), zawody potwierdziły hegemonię lekkoatletów z PKS Łódź (57 pkt.). Dzielący dystans PKS Kalisz do zwycięzców najlepiej obrazuje różnica punktowa. III miejsce wywalczył PKS z Sieradza (10 pkt.)<sup>113</sup>.

*Wojewódzkiego P.P. Nr I.F.1/32 z dnia 9 czerwca 1934 r. do Komendy P.P. w Łodzi, Wszystkich Komend Powiatowych w Okręgu; sygn. 576, k. b. p. Pismo do Powiatowego Komitetu Wychowania Fizycznego Funkcjonariuszy P.P. w Kaliszu, Wieluniu i Łasku.*

<sup>107</sup> Tamże, sygn. 500, k. b. p., *Pismo Komendy Wojewódzkiej P.P. w Łodzi Nr I.F.5/2/16 ws. Wycieczki kolarskiej do Łasku*; „Na Posterunku” 1932, nr 11, s. 171; „Kurier Łódzki” 1932, nr 182, s. 8.

<sup>108</sup> G. Waliś, *Kaliszka policja i policjanci w okresie II Rzeczypospolitej*, Kalisz 2019, s. 186, 219.

<sup>109</sup> „Kurier Kaliski” 1939, nr 43, s. 5.

<sup>110</sup> „Kurier Łódzki” 1930, nr 296, s. 10.

<sup>111</sup> „Na Posterunku” 1930, nr 44, s. 869; „Kurier Łódzki” 1930, nr 296, s. 10.

<sup>112</sup> APS, PKPP w Wieluniu, sygn. 500, k. b. p., *Sprawozdanie z odbytych zawodów lekkoatletycznych*; „Na Posterunku” 1932, nr 37, s. 587.

<sup>113</sup> „Echo” 1934, nr 217, s. 5.

Potencjał PKS Kalisz nie zachęcał do rywalizacji sportowej, która stawała się coraz bardziej sporadyczna. W 1936 r. PKS Kalisz przyjął zaproszenie na zawody w m. Łodzi. Areną był stadion Wojskowego Klubu Sportowego. W zawodach udział wzięło 38 zawodników z 6 PKS (pow. Łódź, m. Łódź, Sieradz, Tomaszów, Turek i Kalisz). Żaden z reprezentantów PKS Kalisz nie stanął na podium zawodów<sup>114</sup>. Rok później w Sieradzu walkę sportową z czołówką nawiązał tylko Florian Pluciński, zdobywca III m w biegu na 200 m<sup>115</sup>.

Województwo łódzkie wykazywało opóźnienie pod względem rozwoju sportu pływackiego. Jednym z powodów był brak basenów, pierwszy wybudowano w 1929 roku w Zgierzu<sup>116</sup>. Do dyspozycji ludności pozostawały naturalne akwenty wodne, wykorzystywane do rekreacji i wypoczynku. Sytuację nieznacznie poprawiło w Kaliszu uruchomienie pływalni, która w poniedziałki i soboty (17.00-18.00) udostępniana była członkom PKS Kalisz<sup>117</sup>. Rywalizację sportową pływacy z PKS województwa łódzkiego zainaugurowali w kwietniu 1931 r., wśród 15 zawodników brak było reprezentantów PKS Kalisz<sup>118</sup>. Kaliszanie do rywalizacji włączyli się dopiero w 1935 r. podczas mistrzostw PKS województwa łódzkiego. W gronie 14 zawodników był Józef Łoszak z PKS Kalisz. Biorąc udział w wyścigu na 50 m stylem klasycznym wywalczył II lokatę, ustępując reprezentantowi PKS Piotrków Janowi Sadowskiemu<sup>119</sup>. Był to jedyny odnotowany start zawodnika z PKS Kalisz.

Strzelectwo. Posiadanie broni przez policjantów wymuszało szczególną dbałość w zakresie wyszkolenia strzeleckiego. Po zakończeniu szkół szkolenie kontynuowano w komisariatach (strzelanie izbowe). Poza służbą funkcjonariusze mogli doskonalić tę umiejętność w sekcjach strzeleckich PKS oraz okręgowych związków strzelectwa sportowego. Funkcjonująca w PKS Kalisz sekcja strzelecka<sup>120</sup> od 1930 r. włączyła się w rywalizację sportową. Strzelcy organizowali zawody wewnątrzklubowe<sup>121</sup>, a ich zwycięzcy reprezentowali PKS Kalisz podczas zawodów międzyklubowych. Do 1939 r. czołowym zawodnikiem sekcji był przod. Józef Ferdynus. W Łęczycy na międzyklubowych zawodach strzeleckich PKS, w strzelaniu na odległość 50 m uzyskał on 130 pkt. i wywalczył I m.<sup>122</sup> Dobrą formę strzelecką potwierdził w 1932 r. na zawodach organizowanych przez PKS m. Łódź. W konkurencji broni małokalibrowej (Flower) zajął II m., ulegając zawodnikowi gospodarzy st. przod. W. Stejskale. Dwie III lokaty (broń małokalibrowa oraz rewolwer) na tych zawodach wywalczył drugi reprezentant PKS Kalisz post. Wacław Domalski<sup>123</sup>. W 1934 r. w Pabianicach przod. Józef Ferdynus wynikiem 62 pkt. zwyciężył w konkurencji strzelania na odległość 20 m z pistoletu (rewolweru) typu woj-

<sup>114</sup> „Kurier Łódzki” 1936, nr 177, s. 6; „Echo” 1936, nr 177, s. 6.

<sup>115</sup> „Echo” 1937, nr 171, s. 3; „Kurier Łódzki” 1937, nr 168, s. 8.

<sup>116</sup> „Sport Wodny” 1929, nr 8, s. 128.

<sup>117</sup> „Gazeta Kaliska” 1938, nr 212, s. 8.

<sup>118</sup> „Kurier Łódzki” 1931, nr 114, s. 7; „Sport Wodny” 1931, nr 5, s. 71.

<sup>119</sup> „Kurier Łódzki” 1935, nr 163, s. 5; „Na Posterunku” 1935, nr 28, s. 464.

<sup>120</sup> APK, Starostwo Powiatowe w Kaliszu, sygn. 150, k. 17.

<sup>121</sup> „Na Posterunku” 1938, nr 47, s. 1121.

<sup>122</sup> „Na Posterunku” 1930, nr 44, 1930, s. 869; „Kurier Łódzki” 1930, nr 290, s. 11; „Głos Poranny” 1930, nr 292, s. 11.

<sup>123</sup> „Na Posterunku” 1932, nr 29, s. 457.

skowego (kaliber 7,65 o lufie nie dłuższej ponad 20 cm)<sup>124</sup>. Także w 1935 r. był najwyższym sklasyfikowanym strzelcem PKS z Kalisza. Podczas międzyklubowych zawodów strzeleckich z udziałem 37 policjantów z 11 PKS, w strzelaniu z karabinka przod. J. Ferdynus z 265,5 pkt. zajął IV m. IX lokatę uzyskał jego kolega z drużyny st. przod. Bolesław Kubiak (261 pkt.). Drużynowo zespół PKS Kalisz wywalczył II m., za PKS m. Łódź. W konkurencji strzelanie z pistoletu przod. J. Ferdynus zajął II m. (173 pkt.), ulegając tylko o 1 pkt. zawodnikowi gospodarzy post. W. Jarosowi. Dla PKS Kalisz na zawodach punkty zdobyli: st. przod. Stanisław Pakuła (V m., 163 pkt.), st. przod. Bolesław Kubiak (VIII m., 143 pkt.), Franciszek Wajer (IX m., 141 pkt.). Zespołowo zwyciężył PKS m. Łódź (509 pkt.) przed PKS Kalisz (479 pkt.) i PKS Piotrków (438 pkt.)<sup>125</sup>. W roku 1937 organizatorem zawodów strzeleckich o drużynowe mistrzostwo województwa łódzkiego był PKS Kalisz. W mistrzostwach udział wzięło 70 strzelców z 15 PKS okręgu II. Bezkonkurencyjni w strzelaniu z pistoletu oraz z broni małokalibrowej okazali się zawodnicy PKS Kalisz. W strzelaniu z pistoletu PKS Kalisz uzyskał 642 pkt., II m. PKS pow. Łódź 309 pkt. W konkurencji broni małokalibrowej kaliszanie zdobyli 1940 pkt., II m. z 1772 pkt. wywalczył PKS m. Łódź<sup>126</sup>. W finale rywalizacji drużynowej o mistrzostwo zmierzyły się PKS Kalisz z PKS m. Łódź. Tytuł mistrzowski wywalczył PKS z Kalisza, uzyskując łącznie 2749 pkt. (w strzelaniu z karabinka 2040 pkt., a z pistoletu 709 pkt.). Drużyna PKS m. Łodzi uzyskała łączny wynik 2602 pkt. (w strzelaniu z karabinka 1914 pkt., a z pistoletu 678 pkt.). Wynik uzyskany przez zespół PKS Kalisz był nowym rekordem zespołowym województwa łódzkiego w obydwu konkurencjach. Indywidualnie w strzelaniu z pistoletu wyróżnił się post. W. Jaros z PKS m. Łódź (173/200 pkt.) oraz st. post. Marcin Basiński z PKS Kalisz (467/600 pkt.) w konkurencji karabinka<sup>127</sup>. W sierpniu 1937 r. rozegrano mistrzostwa indywidualne PKS województwa łódzkiego. Na strzelnicy Łódzkiego Towarzystwa Strzeleckiego na Widzewie, wystartowało 32 zawodników z 9 PKS. W zawodach rywalizacja o czołowe pozycje rozegrała się pomiędzy funkcjonariuszami P.P. z Kalisza i m. Łodzi. Tytuły mistrzowskie zdobyli zawodnicy PKS Kalisz. W strzelaniu z karabinka Kbks-3 zwyciężył st. post. Marcin Basiński (462 pkt.) przed st. post. J. Czyżem z PKS m. Łódź (458 pkt.), przod. Józefem Tomaszewskim z PKS m. Łódź (445 pkt.), st. przod. Bolesławem Kubiakiem z PKS Kalisz (444 pkt.), st. post. Antonim Nowackim z PKS Wieluń (426 pkt.). W strzelaniu z rewolweru (P. W. 1) najlepszy wynik 147 pkt. i I m. uzyskał przod. Józef Ferdynus z PKS Kalisz. Kolejnymi byli: post. J. Łoszak (145 pkt.), III m. post. Dudek (144 pkt.) obaj z PKS m. Łódź, st. post. Marcin Basiński (142 pkt.), V m. post. Stanisław Binek, obaj z PKS Kalisz<sup>128</sup>. Dobre wyniki kaliszanie osiągnęli także po przejściu pod zwierzchnictwo Komendy Wojewódzkiej P.P. w Poznaniu. W październiku 1938 r. drużyna PKS Kalisz (st. przod. Adam Dobrzański, przod. Józef Ferdynus, st. post. Marcin Basiński) pokonała PKS Turek, w stosunku 793-468 pkt. (w konkurencjach Kbks 6 i Pw 2)<sup>129</sup>. W lutym 1939 r. w eliminacyjnych zawodach strzeleckich o puchar przechodni Komendanta Wojewódzkiego

<sup>124</sup> APS, PKPP w Wieluniu, sygn. 576, k. b. p. *Sprawozdanie z zawodów strzeleckich międzyklubowych P.K.S. wojew. łódz.*; „Na Posterunku” 1933, nr 19, s. 300.

<sup>125</sup> „Na Posterunku” 1935, nr 35, s. 579; „Kurier Łódzki” 1935, nr 225, s. 5.

<sup>126</sup> „Kurier Łódzki” 1937, nr 187, s. 7.

<sup>127</sup> Tamże, 1937, nr 200, s. 7.

<sup>128</sup> „Echo” 1937, nr 231, s. 5.

<sup>129</sup> „Na Posterunku” 1938, nr 48, s. 1145.



podinsp. Jana Sawickiego 3-osobowe zespoły rywalizowały w strzelaniu do tarczy olimpijskiej (14x20) na odległość 50 m z broni małokalibrowej (kaliber 22). PKS Kalisz (st. przod. A. Dobrzyński, przod. J. Ferdynus, st. post. M. Basiński) wywalczył II lokatę (na 35 zespołów). W zawodach zwyciężyła reprezentacja m. Poznania<sup>130</sup>. W kwietniu 1939 r. rywalami strzelców z PKS Kalisz były zespoły Żandarmerii Kalisz, PKS Ostrów, PKS Kępno, PKS Krotoszyn. Wszystkie zawody PKS Kalisz wygrywał. W 1939 r. Zarząd PKS Kalisz w ramach propagowania strzelectwa wśród ludności cywilnej organizował zawody propagandowe w Błaszczach, Brzezinach, Choczu, Cekowie i Iwanowicach. Zawsze triumfowali w nich zawodnicy PKS Kalisz<sup>131</sup>.

Wielobój sportowy w policji wprowadzony został Rozkazem nr 743 Komendanta Głównego P.P. Nowa dyscyplina sportowa miała być „sprawdzianem wyrobienia sportowego policjantów oraz jednostek”. Zważając na narastające zagrożenie ze strony III Rzeszy, łatwo zauważyć, że obok rywalizacji sportowej kształtowano umiejętności przydatne na polu walki. Przewidywano coroczne organizowanie zawodów z wieloboju, który stał się składową obowiązkowego programu wychowania fizycznego. Do udziału w nim zobowiązani byli policjanci do 38 roku życia (do stopnia komisarza włącznie). Udział funkcjonariuszy powyżej tego wieku był dobrowolny<sup>132</sup>. W skład wieloboju sportowego wchodziły konkurencje: bieg na 200 m z przeszkodami i strzelaniem, strzelanie z rewolweru lub pistoletu na 25 m, pływanie na 100 m stylem dowolnym, rzut granatem (na odległość i celność) i jazda na rowerze 20 km lub marsz 10 km z obciążeniem 10 kg<sup>133</sup>. 8 lipca 1938 r. w wieloboju wzięło udział 43 szeregowych z Komendy Powiatowej P.P. w Kaliszu. Najlepsze wyniki osiągnęli: w biegu na 200 m z przeszkodami i strzelaniem – post. Augustyniak (36 sek., 79 pkt.), pływanie 100 m stylem dowolnym przod. Laskowski (2:20,0), strzelanie z browningów na odległość 25 m – przod. J. Ferdynus (109,3 pkt.). Stanął do zawodów ochotniczo, ponieważ miał już wtedy 52 lata, rzut granatem – przod. Leśniewski 47 m, jazda na rowerze 20 km – post. Kowalski (44 min.). Klasyfikację ogólną zwyciężył post Rykier (384 pkt.) przed post. Augustyniakiem (309 pkt.)<sup>134</sup>. Według Komendy Wojewódzkiej P.P. w Poznaniu w 1938 r. w wieloboju uczestniczyło 91% szeregowych. Był to jeden z najwyższych wyników w okręgu XI<sup>135</sup>.

## UDZIAŁ W WOJEWÓDZKICH I OGÓLNOPOLSKICH ZAWODACH SPORTOWYCH P. P.

Narastająca popularność aktywności sportowej wśród policjantów nie uszła uwadze władz policji. Rozumiejąc utylitarne korzyści z ruchu sportowego kierownictwo policji podjęło działania propagujące sport. W wyniku podjętych działań w dniach 16-18 października 1926 r. zorganizowano w Warszawie I Zawody Sportowe Policji Państwowej. W zawodach udział wzięła reprezentacja okręgu II (łódzkiego). W jej składzie brak było reprezentantów Komendy Powiatowej P.P. w Kaliszu. Największym osiągnięciem ogólnokrajowych zawodów policjantów w 1926 r. był sukces propagandowy oraz deklaracja

<sup>130</sup> Tamże, 1939, nr 9, s. 209.

<sup>131</sup> Tamże, 1939, nr 25, s. 592; 1939, nr 31, s. 734; „Kurier Kaliski” 1939, nr 75, s. 4.

<sup>132</sup> *Wychowanie fizyczne w Policji*, Warszawa 1938, s. 26.

<sup>133</sup> „Przegląd Sportowy” 1939, nr 48, s. 5.

<sup>134</sup> „Na Posterunku” 1938, nr 35, s. 830.

<sup>135</sup> G. Waliś, *Kaliska policja...*, s. 52.

organizowania centralnych zawodów w kolejnych latach<sup>136</sup>. W celu wyodrębnienia reprezentacji Komendy Wojewódzkiej P.P. z Łodzi zorganizowano w dniach 18-20 lipca 1927 r. Wojewódzkie Zawody Sportowe Policji Państwowej w Łodzi. Program zawodów przewidywał rywalizację w: strzelaniu, kolarstwie (torowe i szosowe), lekkiej atletyce, boksie, hippice, oraz „władania białą bronią”<sup>137</sup>. W rywalizacji udział wzięło ponad 100 policjantów. Dobrze zaprezentowali się zawodnicy Komendy Powiatowej P.P. z Kalisza. W strzelaniu z karabinu na dystansie 200 m i rewolweru na odległość 20 m przod. Wacław Domagalski zajął III m.<sup>138</sup> Zwycięzcą w zawodach marszowych na dystansie 25 km został przod. Henryk Karasiński, uhonorowany żetonem oraz zegarkiem (dar wojewody łódzkiego). W zawodach lekkoatletycznych przod. Ignacy Wolny zwyciężał w biegu 1500 i 3000 m, natomiast st. przod. Józef Walczyński zajął III m. w pchnięciu kulą, a post. Józef Kalinowski w rzucie oszczepem<sup>139</sup>. Wyłonieni w wojewódzkich eliminacjach reprezentanci okręgu II wzięli udział w II Ogólnopolicyjnych Zawodach Sportowych Policji Państwowej w Warszawie (9-13 września 1927 r.). Zawody zdominowali przedstawiciele gospodarzy. Sporadycznie walkę z nimi nawiązywali przedstawiciele województwa śląskiego, wileńskiego oraz łódzkiego<sup>140</sup>. W biegu na 1500 i 3000 m konkurował z nimi przod. Ignacy Wolny z Kalisza. Ostatecznie zajął III m. w obydwu konkurencjach<sup>141</sup>. W 1928 r. III Ogólnopolicyjne Zawody Sportowe zaplanowano na miesiąc wrzesień. Poprzedzały je wojewódzkie eliminacyjne zawody zaplanowane na 17 czerwca<sup>142</sup>. Zgodnie z zaleceniami Komendanta Głównego P.P. zawodom nadano uroczystą rangę, do komitetu honorowego zaproszono przedstawicieli władz lokalnych. Kalisz reprezentował prezydent miasta Mieczysław Szarras<sup>143</sup>. 15-17 czerwca 1928 r. pod protektoratem wojewody łódzkiego Władysława Jaszczolty przeprowadzono II Eliminacyjne Zawody Sportowe Policji Państwowej Województwa Łódzkiego. W zawodach udział wzięło 116 zawodników z województwa łódzkiego, w tym 11 z Kalisza. Jako pierwsi konkurowali najlepsi strzelcy z województwa łódzkiego. Wysoką formę zademonstrował post. W. Domagalski. W konkurencji strzelanie z karabinu typu wojskowego na odległość 200 m do tarczy okrągłej (średnica 1 m) uzyskał wynik 95 pkt., który lokował go na II m. (I m. st. przod. Władysław Stejskała z Łodzi) na 38 startujących. W strzelaniu z rewolweru na dystansie 20 m (kaliber 7,65) udział wzięło 32 strzelców. II m z 53 pkt. wywalczył st. przod. Józef Walczyński, a III m. z 45 pkt. W. Domagalski (obaj z Kalisza). W zawodach lekkoatletycznych na boisku Wojskowego Klubu Sportowego „Łódź” przy pl. Hallera koronną konkurencją policjantów z Kalisza okazał się bieg na 3000 m. Spośród 11 biegaczy trzy pierwsze lokaty wywalczyli reprezentanci powiatu kaliskiego. Jako pierwszy linię mety przekroczył post. Czesław Górski (10:32,4), przed przod. I. Wolnym i st. post. Stanisławem Muszyńskim. Przodownik I. Wolny był także najszybszy na dystansie 5000 m. (15:16,0) oraz w zawodach marszowych na dystansie 25 km (2 godz. 2 min. 30 sek.). Dystans 50 km w wyścigu kolarskim najszybciej pokonał st. przod. Henryk Karasiński

<sup>136</sup> AAN, KGPP, sygn. 8, k. 150.

<sup>137</sup> „Łódź w Ilustracji” 1927, nr 32, s. 2; „Kurier Łódzki” 1927, nr 197, s. 8.

<sup>138</sup> „Na Posterunku” 1927, nr 38, s. 604.

<sup>139</sup> APŁ, KWPP w Łodzi, sygn. 14, k. 14.

<sup>140</sup> „Stadjon” 1927, nr 37, s. 8-9.

<sup>141</sup> „Przegląd Sportowy” 1927, nr 38, s. 7; „Kurier Łódzki” 1927, nr 255, s. 8.

<sup>142</sup> „Na Posterunku” 1928, nr 11, s. 174.

<sup>143</sup> „Express Wieczorny Ilustrowany” 1928, nr 166, s. 7.

(1 godz. 58 min. 11 sek.)<sup>144</sup>. Wartymi przytoczenia wynikami kaliskich policjantów było: II m. post. Józefa Kalinowskiego w rzucie granatem oraz III m. st. post. Józefa Walczyńskiego w pchnięciu kulą<sup>145</sup>. Wojewódzkie eliminacje potwierdziły dominację policyjnych sportowców z m. Łodzi. W zawodach na 116 startujących 78 wystawiły komendy policji państwowej z Łodzi. Powiatowe komendy P.P. najprawdopodobniej z powodów ekonomicznych przysłały tylko najsprawniejszych funkcjonariuszy. Wyłonieni reprezentanci okręgu II wzięli udział w III Ogólnopolskich Zawodach Sportowych P.P. Główne zawody przeprowadzono w dniach 8-10 września 1928 r. Z powodów organizacyjnych zawody pływackie odbyły się 4-5 sierpnia, a hippiczne 30 września do 2 października 1928 r. 5 sierpnia na rzece Wiśle rywalizowały osady wioślarskie. Prym wiodli zawodnicy z Warszawy. Dużą niespodziankę sprawili reprezentujący okręg II kaliscy wioślarze. W biegu czwórek (cztery długie wiosła) na dystansie 2000 m zwyciężyli o pół długości łodzi (7 min. 50 sek.). Oczekiwano kolejnej wygranej dla Komisariatu Wodnego m. st. Warszawy. Pozostałe biegi (hamburek dwójek 1000 m, hamburek bez sternika na 1000 m oraz seniorów czwórek 2000 m) były już tylko wewnętrznymi potyczkami warszawskich osad. Nagrodą dla osady z Kalisza był puchar ofiarowany przez Redakcję „Na Posterunku”<sup>146</sup>. Było to największe osiągnięcie reprezentacji z województwa łódzkiego.



*Fot. 3 Zawody wioślarskie Policji Państwowej w przystani Klubu Wioślarskiego „Wisła” w Warszawie.*

*Opis: Zwycięska drużyna z Kalisza w kategorii czwórek ze sternikiem na zawodach policyjnych organizowanych na przystani Klubu Wioślarskiego „Wisła” w Warszawie.*

Źródło: NAC, sygn. 1-B-199-1

<sup>144</sup> „Na Posterunku” 1928, nr 28, s. 446.

<sup>145</sup> APŁ, KWPP w Łodzi, sygn. 14, k. 135; „Express Wieczorny Ilustrowany” 1928, nr 165, s. 7.

<sup>146</sup> „Na Posterunku” 1928, nr 33, s. 526; „Sport Wodny” 1928, nr 15, s. 263.

Zasadnicze zmagania III Ogólnokrajowych Zawodach Sportowych P.P. przeprowadzono w dniach 8-10 września 1928 r. W gronie ponad 400 funkcjonariuszy Policji Państwowej była 27 osobowa reprezentacja województwa łódzkiego<sup>147</sup>. Tym razem zawodnicy okręgu II byli poza czołówką mistrzostw, którą stanowili lekkoatleci z Warszawy, Katowic i Lwowa<sup>148</sup>. Godnym odnotowania był wynik reprezentacji łódzkiej policji w zawodach marszowych na dystansie 35 km. W marszu patrolowym brało udział 3 zawodników, ubranych w mundur polowy, obciążonych karabinem i pasem z ładownicami. W gronie 15 drużyn, zawodnicy okręgu II: st. post. Ignacy Wolny (Kalisz), post. A. Wesołowski (Łódź) i post. W. Grekowicz (Piotrków) ulegli tylko drużynie okręgu wileńskiego<sup>149</sup>. III Ogólnokrajowe Zawody Sportowe P.P. zamykały zawody hippiczne w parku łązienkowskim, w których brak było kaliskich policjantów<sup>150</sup>.

Po trzech latach rozgrywania ogólnopolskich zawodów sportowych w Warszawie, w 1929 r. na miejsce przeprowadzenia IV Ogólnokrajowych Zawodów Sportowych P.P. wybrano Katowice<sup>151</sup>. Święto sportu policyjnego, jakim były ogólnopolicyjne zawody, poprzedzał cykl sprawdzianów sprawnościowych w powiatach, których uwieńczeniem były wojewódzkie zawody eliminacyjne. Zgodnie z zarządzeniami władz policyjnych zawody uświetnili swoją obecnością przedstawiciele władz państwowych, lokalnych oraz sportowych. W m. Łodzi byli to m.in. wojewoda łódzki Władysław Jaszczółt, a z terenu Kalisza prezes Sądu Okręgowego Franciszek Głowacki, starosta kaliski Antoni Potocki, prezydent miasta Mieczysław Szarass<sup>152</sup>. 3 i 4 sierpnia 1929 r. przeprowadzono Wojewódzkie Zawody Eliminacyjne. Udział w nich wzięło 134 policjantów okręgu II. 3 sierpnia na strzelnicy wojskowej (Polesie Konstantynowskie) rywalizację sportową w obecności delegata Komendy Głównej P.P. podinsp. Robaczewskiego zainicjowali strzelcy. Pomimo licznej obsady, średnio 21-22 strzelców w danej konkurencji. O czołowe lokaty walka toczyła się faktycznie pomiędzy funkcjonariuszami z m. Łodzi i Kalisza. W strzelaniu z karabinu dominowali policjanci Komendy Powiatowej z Kalisza. I m. zajął post. Waław Domagalski (125 pkt.), wyprzedzając zaledwie o 2 pkt. st. post. Józefa Ferdynusa (123 pkt.). Trzeci wynik konkurencji uzyskał reprezentant m. Łodzi st. przod. Władysław Stejskał (118 pkt.). Bardzo podobnie przebiegała rywalizacją w strzelaniu z broni małokalibrowej. Tym razem post. Waław Domagalski (250 pkt.) okazał się lepszym strzelcem od st. post. Józefa Ferdynusa zaledwie o 1 pkt. Trzecie miejsce wywalczył przod. Leon Kaihinicki z m. Łodzi (234 pkt.). W konkurencji strzelanie z rewolweru reprezentant Komendy Powiatowej P.P. w Kaliszu st. przod. Józef Walczyński musiał uznać wyższość zawodników z m. Łodzi post. Józefa Czyża (76 pkt. ) i st. przod. Stanisława Pakuły (50 pkt.). W dalszej części dnia przeprowadzono konkurencje kolarskie i marszowe. Brak jest informacji o udziale w nich policjantów kaliskich. Drugiego dnia zawodów zmagania rozpoczęli lekkoatleci. Program przewidywał rywalizowanie w biegach (100, 200, 400, 800, 1500, 3000, 5000 i 10 000 m), skokach (w dal, wzwyż, o tyczce), rzutach (dyskiem, oszczepem i granatem) oraz pchnięciu kulą. Ponownie najwyższy poziom zaprezentowali policjanci z m. Łodzi. Na podium z Komendy Powiatowej (K.P.) P.P. w Kaliszu stanęli tylko: post. Piotr

<sup>147</sup> „Hasło Łódzkie” 1928, nr 247, s. 6.

<sup>148</sup> „Na Posterunku” 1928, nr 38, s. 600.

<sup>149</sup> „Kurier Łódzki” 1928, nr 254, s. 5.

<sup>150</sup> „Kurier Łódzki” 1928, nr 275, s. 8.

<sup>151</sup> AAN, KGPP, sygn. 11, k. 36.

<sup>152</sup> „Hasło Łódzkie” 1929, nr 201, s. 9.

Jastrzębski (II m. w biegu na 5000 m.) oraz post. Józef Nowicki (II m. skok o tycze). Równoległe z zawodami lekkoatletycznymi rozegrano mecz w piłkę koszykową pomiędzy drużyną policjantów z Łodzi a reprezentacją komend powiatowych policji państwowej. Lata 20 XX wieku to początki piłki koszykowej w Łodzi, na prowincji dyscyplina ta była mało znana. Nie dziwi więc zwycięstwo funkcjonariuszy P.P. z Łodzi (21:3). Wojewódzkie eliminacje kończyły zawody hipiczne. Rozgrywane w Ujeżdżalni Oddziału Konnego P.P. przy ul. Wólczańskiej 111 zgromadziły 20 zawodników. Laureatami wszystkich konkursów byli zawodnicy z m. Łodzi<sup>153</sup>. Doceniając rozwój ruchu sportowego w okręgu śląskim w r. 1929, Komendant Główny P. P. pułk. J. Jagrym-Malszewski powierzył przeprowadzić IV Ogólnokrajowe Zawody Sportowe P.P. Głównej Komendzie Policji Województwa Śląskiego w Katowicach<sup>154</sup>. 5 września 1929 r. do rywalizacji sportowej swój akces zgłosiło ponad 400 policyjnych sportowców<sup>155</sup>. Największą popularnością cieszyły się dyscypliny lekkoatletyczne (175 startujących), niestety brak było reprezentantów P.K.P.P. z Kalisza. Biorący udział w zawodach post. Ignacy Wolny (3000 i 5000 m.) od kwietnia 1929 r. reprezentował Komendę P.P. m. Łodzi. W mistrzostwach dobrą dyspozycję potwierdzili strzelcy z K.P.P.P. w Kaliszu: Józef Ferdynus i Waław Domagalski. Wspomagani przez Władysława Stejskałę z Łodzi zajęli III m. w strzelaniu z pistoletu (kaliber 7,65 na odległość 25 m) oraz V lokatę w strzelaniu z broni małowalibrowej, krótkiej na dystansie 50 m. Waław Domagalski indywidualnie zajął IV m w strzelaniu z broni małowalibrowej. Najwyżej sklasyfikowanym strzelcem z zespołu był Józef Ferdynus (III m.)<sup>156</sup>. IV Ogólnopolskie Zawody Sportowe P.P. w Katowicach były ostatnimi. Pomimo starań z powodów ekonomicznych nie udało się przeprowadzić kolejnych ogólnopolicyjnych zawodów. W 1934 r. podjęto próbę reaktywowania centralnych zawodów sportowych P.P. Okazją był obchody jubileuszu powstania Policji Państwowej (15-lecie) oraz 20. rocznica utworzenia oddziałów ochotniczych polskiej służby bezpieczeństwa<sup>157</sup>. Komendantów wojewódzkich P.P. zobligowano do przeprowadzenia wojewódzkich eliminacji. Klęska żywiołowa (powódź) przekreśliła plany zorganizowania V Ogólnokrajowych Zawodów Sportowych P.P.<sup>158</sup> Jeszcze przed ogłoszeniem rezygnacji z zawodów centralnych, część okręgów przeprowadziła eliminacje wojewódzkie, m.in. okręg II. Wojewódzkie Zawody Sportowe P.P. w 1934 r. w Łodzi odbyły 1 i 2 lipca na stadionie Łódzkiego Klubu Sportowego (ŁKS). W porównaniu z poprzednimi miały charakter mistrzostw policyjnych klubów sportowych. W zawodach wystartowało 110 zawodników z 12 PKS<sup>159</sup>. Zawody kończyła defilada, po której wojewoda łódzki dokonał wręczenia nagród. Najważniejszą z nich za zwycięstwo zespołowe otrzymała reprezentacja m. Łodzi, która zdobyła 153 pkt. Drugie miejsce wywalczył zespół z Piotrkowa (24 pkt.), następnie Łódź-powiat (9 pkt.), Sieradz (8 pkt.), Łęczyca (4 pkt.), Turek (3 pkt.), Tomaszów (1 pkt.) i Łask (1 pkt.)<sup>160</sup>. Eliminacje wojewódzkie po raz kolejny

<sup>153</sup> Archiwum Państwowe w Poznaniu, Oddział w Koninie (APPO/K), Komenda Powiatowa Policji Państwowej (KPPP) w Koninie, sygn. 11, k. 106.

<sup>154</sup> AAN w Warszawie, KGPP w Warszawie, sygn. 11, k. 36.

<sup>155</sup> „Przegląd Sportowy” 1929, nr 57, s. 3.

<sup>156</sup> APKn, KPPP w Koninie, sygn. 11, k. 108.

<sup>157</sup> „Gazeta Administracji i Policji Państwowej” 1934, nr 10, s. 340, ; 1934, nr 12, s. 405.

<sup>158</sup> Tamże, 1934, nr 15, s. 503.

<sup>159</sup> „Kurier Łódzki” 1934, nr 166, s. 6 ; 1934, nr 178, s. 5; „Głos Poranny” 1934, nr 178, s. 11.

<sup>160</sup> „Przegląd Sportowy” 1934, nr 54, s. 3; „Kurier Łódzki” 1934, nr 178, s. 5; „Express Wieczorny Ilustrowany” 1934, nr 12, s. 7; „Głos Poranny” 1934, nr 179, s. 6.

wykazały ogromny dystans pomiędzy zawodnikami PKS m. Łódź a klubami z powiatów. 4 kluby z 12 nie wywalczyły żadnego punktu, m.in. PKS Kalisz. Fakt ten tym bardziej dziwi, że miesiąc później PKS Kalisz był organizatorem międzyklubowych zawodów lekkoatletycznych z udziałem 10 PKS-ów<sup>161</sup>. Zawody eliminacyjne P.P. województwa łódzkiego były ostatnimi tego rodzaju zawodami sportowymi. W kolejnych zaniechano rozgrywania zawodów sportowych we wszystkich dyscyplinach. W niektórych, np. strzelectwo, pływanie organizowano policyjne mistrzostwa województwa łódzkiego.

Reasumując można stwierdzić, że utworzony w 1930 r. Policyjny Klub Sportowy w Kaliszu zasięgiem objął nie tylko miasto, ale również teren powiatu kaliskiego. Członkowie PKS Kalisz organizowali i uczestniczyli w zawodach: bokserskich, gier zespołowych, kolarskich, lekkoatletycznych, pływackich, strzeleckich, wioślarskich oraz w wieloboju sportowym. Najwyższy poziom sportowy reprezentowały osady wioślarskie oraz strzelcy. Były momenty, w których dominowali, odnosili sukcesy, ale były również okresy zastoju. Sport był jednakże ważnym elementem funkcjonowania komend Policji Państwowej w II Rzeczypospolitej, czego przykładem był Kalisz i powiat kaliski.

#### RUCH SPORTOWY W POLICJI PAŃSTWOWEJ W POWIECIE KALISKIM W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM

**Słowa kluczowe:** Policja Państwowa, powiat kaliski, Kalisz, sport

Artykuł poświęcony jest działalności sportowej policjantów kaliskich w latach 1920-1939. Zajęcia ruchowe zainicjowano w 1922 r. w sekcji sportowej Stowarzyszenia Kulturalno-Oświatowego w Kaliszu. Po 1930 r. sport kultywowano w Policyjnym Klubie Sportowym w Kaliszu, który zasięgiem objął teren powiatu kaliskiego. Rywalizacja sportowa najczęściej ograniczała się do konkurencji z innymi PKS oraz klubami kaliskimi. Najwyższy poziom sportowy demonstrowali członkowie sekcji wioślarskiej i strzeleckiej. W Policyjnym Klubie Sportowym w Kaliszu uprawiano: boks, gry zespołowe, kolarstwo, lekką atletykę, pływanie oraz wielobój policyjny.

#### SPORT MOVEMENT IN THE STATE POLICE IN KALISZ DISTRICT IN THE INTER-WAR PERIOD

**Keywords:** State Police, Kalisz district, Kalisz, sport

The article concentrates on sport activities of policemen in years 1920-1939 in Kalisz. They were initiated in 1922 in the sport section of Cultural and Education Association in Kalisz. After 1930 sport activities were followed by the Police Sport Club in Kalisz which encompassed the district of Kalisz. Sport competition was mainly limited to other police clubs and clubs in Kalisz. The best sport level was achieved by rowing and shooting sections. Boxing, team sport, cycling, athletics, swimming and police all-round event were practised in the Police Sport Club in Kalisz.

---

<sup>161</sup> „Echo” 1934, nr 217, s. 5.

## **Bibliografia**

### **Źródła:**

Archiwum Akt Nowych w Warszawie,  
Komenda Główna Policji Państwowej w Warszawie  
Archiwum Państwowe w Kaliszu,  
Akta m. Kalisza  
Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Kaliszu  
Starostwo Powiatowe w Kaliszu  
Archiwum Państwowe w Poznaniu, Oddział w Koninie  
Komenda Powiatowa Policji Państwowej w Koninie  
Archiwum Państwowe w Łodzi,  
Komenda Wojewódzka Policji Państwowej w Łodzi  
Archiwum Państwowe w Sieradzu,  
Powiatowa Komenda Policji Państwowej w Wieluniu

### **Źródła drukowane:**

Dziennik Praw Państwa Polskiego 1919, nr 61, poz. 363, *Ustawa z dnia 24 lipca 1919 roku o policji państwowej*.  
Gomółka D. (2005), *Sekcja wioślarska Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego 1894-2004*, Praca magisterska, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Kalisz.  
Wojciechowski A. (1988), *Rozwój wychowania fizycznego i sportu w Kaliszu do 1939 roku*, Praca magisterska, AWF we Wrocławiu, Wrocław.  
*Wychowanie fizyczne w Policji*, Warszawa 1938.  
*Kalendarzyk Policji Wojew. Śląsk. 1933*  
*Kalendarzyk Policji Województwa Śląskiego (1934)*

### **Prasa:**

„Echo Warszawskie” – 1926  
„Echo” – 1934, 1937  
„Express Wieczorny Ilustrowany” – 1936  
„Gazeta Administracji i Policji Państwowej” – 1922, 1924, 1926 1929, 1934  
„Gazeta Kaliska” – 1922, 1924, 1930, 1933, 1938  
„Głos Poranny” – 1931  
„Goniec Kaliski” – 1924  
„Hasło Łódzkie” – 1928-1929  
„Kurier Kaliski” – 1939  
„Kurier Łódzki” – 1925, 1928-1931, 1933, 1936-1937, 1939  
„Łódź w Ilustracji” – 1927  
„Na Posterunku” – 1920-1939  
„Nasze Życie” – 1938  
„Policja 997” – 2016  
„Przegląd Policyjny” – 1936  
„Przegląd Sportowy” – 1927, 1929, 1935, 1939  
„Sport Wodny” – 1929, 1931, 1934, 1938, 1939  
„Stadion” – 1927, 1929  
„Świt” – 1932

**Opracowania:**

- Bedyński K. (2019), *Z dziejów państwowej policji w Kaliszu 1918-1944 (1956)*, „Rocznik Kaliski”, t. XLV
- Bedyński K. (1994), *Z dziejów policji państwowej na ziemi kaliskiej 1918-1944*, Kalisz
- Dworzecki J. (2006), *Kluby Sportowe Policji Państwowej w okresie II Rzeczypospolitej*, „Teki Komisji Historycznej”, Vol. III.
- Dworzecki J. (2006), *Sport w Policji Państwowej II RP na przykładzie działalności Policyjnego Klubu Sportowego Katowice przy Głównej Komendzie Policji Województwa Śląskiego w Katowicach 1924-1939*, „Policja”, Szczytno, nr 2
- Kozdrowski S. (2014), *Wychowanie fizyczne w Policji Państwowej województwa śląskiego (1922-1939). Wybrane zagadnienia*, Zagadnienia Społeczne, Nr 1
- Łuczak M. (2016), *Szermierka w Polsce 1918-1945*, Poznań
- Marzec H. (2014), *Na ringu. Leksykon śląskiego boksu*, Katowice
- Nowak M. (2019), *The Face of Sport in the Polish State Police in the Interwar Period*, „Internal Security”, Special Issue
- Radoń A. (1969), *Piłka nożna w Polsce w latach 1921-1966. Tabele i zestawienia*, Warszawa.
- Sprengel B. (2003), *Sport w Policji Państwowej w Płocku*, „Notatniki Płockie” 2003, 48/3-196.
- Waliś G. (2019), *Kaliszka Policja i policjanci w okresie II Rzeczypospolitej*, Kalisz 2019 r.
- Woźniak M. (1997), *Modernizacja Policji w Polsce 1935-1939*, „Dzieje Najnowsze”, Rocznik XXIX.

**Internet:**

<https://olimpijski.pl/olimpijczycy/stanislaw-pilat/>; [dostęp: 30.04.2021].